

'והגית בו'

דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

חוברת לימוד לליל שבועות

שבועות התש"פ

יוצא לאור ע"י ענף הלכה ביהמ"ד להלכה צבאית

מייל להערות: bmlhalacha@gmail.com

הקו הפחוח: 052-9414414

תוכן עניינים:

עירוב תבשילין 3

ברכות התורה לניעור בלילה ולישן ביום 5

רחיצה ביום טוב 7

המתנה בין בשר לחלב 10

שניים מקרא ואחד תרגום 13

עירוב תבשילין

את אשר תאפו אפו - הוה ליה למכתב היום אפו ובשלו, אלא רמז הוא שיש לך יום ששי שאין אופין לצורך מחר.

❖ **האם 'עירוב תבשילין' הוא מדין דאורייתא או דרבנן?**
❖ **מהם שני הלימודים שהביאה הגמרא 'לעירוב תבשילין'?**

ב. טעם תקנת 'עירוב תבשילין'

תלמוד בבלי ביצה דף טו עמוד ב:
מאי טעמא (שתקנו חכמים עירוב תבשילין)? - **אמר רבא:** כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב. **רב אשי אמר:** כדי שיאמרו: אין אופין מיום טוב לשבת, קל וחומר מיום טוב לחול.

רש"י על הגמרא:

אמר רבא כדי שיברור כו' - מתוך שמערב זוכר את השבת, ואינו מכלה את הכל ליום טוב, ובורר מנה לזה ומנה לזה.
רב אשי אמר - לא לכבוד שבת תקנוהו, אלא לכבוד יום טוב.
כדי שיאמרו אין אופין מיום טוב לשבת - אלא אם כן התחיל מבעוד יום, דאינו אלא כגומר והולך, אבל אתחולי - לא.
קל וחומר דמיום טוב לחול - לגמרי לא.

❖ **מהם שני הטעמים 'לעירוב תבשילין'?**
❖ **מהו ההבדל העקרוני בין טעמו של רבא לטעמו של רב אשי?**
❖ **חוה דעתך, האם יש נפקא מינה בין הטעמים?**

ג. הנחת 'עירוב תבשילין' על ידי אחר

השולחן ערוך כתב שמצווה על כל אדם לערב, אמנם יש אפשרות שאדם יצא בעירוב שנעשה על ידי אחרים:

א. מי שסמוך על שולחנו

שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תקכז סעיף יח:
בני ביתו האוכלים מעיסתו ומתבשילו, אין צריך לזכות להם, והן מותרים לעשות כל מלאכת אוכל נפש מיום טוב לשבת על ידי עירובו של בעל הבית, לפי שהן טפלים לבעל הבית ונגררים אחריו, כיון שהן אוכלים מאכליו.

ב. גדול העיר המניח עירוב עבור כל בני העיר

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקכז סעיף ז:
ומצוה על כל גדול העיר לערב על כל בני עירו, כדי שיסמוך עליו מי ששכח או נאנס או שהניח עירוב ואבד (והוא הדין עם הארץ שאינו יודע לערב)... המערב לאחרים צריך לזכות להם על ידי אחר.

הקדמה:

אסרו חכמים לבשל או לאפות ביום טוב שחל בערב שבת לצורך השבת. עם זאת, תקנו חכמים, שמצווה לעשות תבשיל בערב יום טוב לצורך שבת, שעל ידו נתיר את הבישול ביום טוב לשבת. תבשיל זה נקרא 'עירוב תבשילין', כלומר שמערבבים בערב יום טוב את התבשילים של יום טוב ושל שבת לעשותם כאחד.

שאלה: חיילים שעתידיים להיות במשך כל ערב יום טוב בפעילות מבצעית, האם יועיל שיניחו 'עירוב תבשילין' לפני ערב יום טוב?

א. מקור הדין

המשנה בביצה מלמדת, שאם אדם עשה תבשיל לשם 'עירוב תבשילין' בערב יום טוב, יוכל לבשל ביום טוב לכתחילה לצורך שבת.

משנה ביצה פרק ב משנה א:

יום טוב שחל להיות ערב שבת, לא יבשל אדם בתחילה מיום טוב לשבת, אבל מבשל הוא ליום טוב ואם הותר הותר לשבת, **ועושה תבשיל מערב יום טוב וסומך עליו לשבת.**

רש"י על המשנה:

לא יבשל בתחלה - להיות תחילת בשולו ועיקרו לשם שבת, אלא לשם יום טוב יהא תחלת בשולו, והמשויר יהא לשבת.
עושה תבשיל - לשם ערב.

הגמרא מבארת, מהיכן נלמד שצריך לעשות 'עירוב תבשילין':

תלמוד בבלי ביצה דף טו עמוד ב:

מנא הני מילי? - אמר שמואל: דאמר קרא 'זכור את יום השבת לקדשו' (שמות כח) - זכרוהו מאַחַר שבא להשכיחו...
ותנא מייתי לה מהכא: 'את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו' (שמות טז, כג) - מכאן אמר רבי אלעזר: אין אופין (מיום טוב לשבת) אלא (רק כתוספת) על האפוי (מערב יום טוב לשבת). ואין מבשלין אלא על המבושל. **מכאן סמכו חכמים לערובי תבשילין מן התורה.**

רש"י על הגמרא:

מנא הני מילי - לאו דוקא מקראי יליף, דערובי תבשילין דרבנן, והכי קא מבעיא ליה: אהיכא אסמכוהו רבנן?
זכרוהו מאַחַר שבא להשכיחו - כשבא יום טוב בערב שבת - קרוב שבת להשתכח מחמת יום טוב, שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו, והזהיר הכתוב לזכרו, וכשמערב ערובי תבשילין - נמצא שזכרו, שהרי אינו עושה אלא מחמת שבת.

עברה צורתו, ואין באותו תבשיל שיך זכרו מאחר שבא להשכיחו.

בדברי ההגהות מימוניות הוזכרה שיטה אמצעית:

הגהות מימוניות הלכות יום טוב פרק ו אות ב:

ופירש רבי"ה... ושמעין נמי מן הירושלמי, דכשחל יום טוב של סוכות בחמישי, שיש, דעתה יום טוב של שמיני עצרת גם הוא כן, דעירובי תבשילין דיום טוב ראשון יועיל גם לאחרונים... אבל, להניח ליום טוב אחר לא יועיל בכל יום טוב של אותה שנה... דהכא, כיון דטעמא משום 'זכור' זכרו מאחר שבא להשכיחו, וכן מפרש רבא טעמא כדי שיבור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום טוב, ואי מקדים עירובו כולי האי אין לך שכחה גדולה מזו.

למעשה פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקכז סעיף יד:

אם הניח העירוב על דעת לסמוך עליו כל זמן שיהיה קיים, אפילו ליום טוב אחר, לכתחלה לא יסמוך עליו ליום טוב אחר, אבל בדיעבד יכול לסמוך עליו.

ה. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המכנה':

א. ביום טוב שחל בערב שבת, אסור מדרבנן לבשל בקדרה בפני עצמה לצורך שבת, אלא על ידי 'עירוב תבשילין'.

ב. הנחת העירוב בבסיס צבאי, נעשית בערב החג באמצעות נציג הרבנות (אפילו אם הוא עצמו כלל לא אמור לשהות שם בחג) הנוטל מהמזון הציבורי פת כביצה וכזית תבשיל הראוי להיאכל כתוספת לפת, ומייחדם לסעודות השבת.

ג. החיילים סועדים בחדר אוכל אחד, רשאים להסתפק בעירוב אחד, ואף אין צריך לזכות להם את המזון לפני שמערב עבורם. לעומת זאת, המניח עירוב תבשילין עבור חיילים שאוכלים במטבחים אחרים בבסיס או מחוץ לבסיס (כגון, בפילבוקסים שבטווח של עד 38 ק"מ ממקום העירוב) יתנה בפירוש שדעתו לערב עבורם, ולכתחילה יזכה להם חלק בעירוב על ידי שיגביה את העירוב, ולכתחילה טוב שחיילים אלה יניחו עירוב תבשילין עבור עצמם.

ד. בשעת הדחק יניח את העירוב אף קודם ערב יום טוב, ויתנה שאם יניח אחד החיילים במקום עירוב בערב יום טוב, לא יחול עירוב זה.

ה. יש להקפיד ליידע את החיילים במקום שהונח עבורם עירוב תבשילין, שכן בלא ידיעתם ייאסר עליהם לבשל.

ו. חשוב לשמור על העירוב, שכן אם העירוב נאכל או נאבד לפני שבישל לשבת (ולא נשתייר כזית מהתבשיל) לא ניתן עוד להסתמך עליו. (נהוג לאכול את העירוב באחת מסעודות השבת).

כף החיים מבאר, שלא דווקא גדול העיר יכול להקנות עירוב לבני העיר:

כף החיים אורח חיים סימן תקכז סעיף קטן מז:

ומצוה על כל גדול וכו' - והוא הדין, אם אינו גדול העיר גם כן יכול לערב על כל בני עירו וכו', ולא נקט גדול העיר אלא מפני שהוא מפורסם, והשוכח יודע אותו וילך אצלו ביום טוב ויודיעהו קודם שיתחיל לבשל.

הרמ"א הוסיף שעירוב זה מועיל רק בתוך התחום:

רמ"א אורח חיים סימן תקכז סעיף ח:

אבל מי שהוא חוץ לתחום אינו יוצא בו, אפילו הניח עירוב תחומין ויכול לבא לכאן, אלא אם כן התנה עליו המניח בהדיא.

❖ **על פי מה שלמדנו, האם הרב הצבאי או הרכז מו"ר יכולים לעשות עירוב תבשילין בערב החג עבור כל חיילי הבסיס?**

❖ **האם העירוב חל גם על החיילים שנמצאים בפילבוקסים בגיזרה?**

ד. הנחת 'עירוב תבשילין' קודם ערב יום טוב

הרא"ש דן בשאלה אם ניתן להניח 'עירוב תבשילין' לפני ערב יום טוב, ותולה זאת בטעמים שנאמרו בגמרא למצוות 'עירוב תבשילין':

רא"ש ביצה פרק ב סימן א:

ויראה, דנפקא מינה בין אלו שני הטעמים, דלרבא צריך לערב דוקא בערב יום טוב כדי שיבורר מנה יפה לשבת, ולרב אשי יכול לערב אפילו קודם ערב יום טוב, **ויום טוב של סוכות שחל להיות בחמישי בשבת יכול לערב ערב יום טוב עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה.**

הרא"ש לא כתב בפירוש מהי ההלכה בשאלה זו, אולם הבית יוסף (אורח חיים סימן תקכז) דייק בלשונו, שניתן לערב קודם יום טוב.

מאידך, יש מהראשונים שכתבו ש'עירוב תבשילין' שהונח קודם ערב יום טוב אינו מועיל:

ספר כלבו סימן נט:

ויש לעיין, אם יניח ערובי תבשילין קודם יום טוב, שני ימים או יותר אם יועיל לו, ועל זה כתב הרב רבי נתנאל ז"ל לחומרא, וזה לשונו: ועל ערובי תבשילין **אין לשנות מנהג ערב יום טוב בלא ראייה ברורה**, ואין לנו אלא לשון משנתינו, עושה אדם ערובי תבשילין מערב יום טוב וסומך עליו לשבת, וגם הברייתות והתלמוד כך הוא. ועוד, כיון דאין אופין אלא על האפיו ואין מבשלין אלא על המבושל, אין כבוד יום טוב בתבשיל שכבר

ברכות התורה לניעור בלילה ולישון ביום

הקדמה:

'ברכות התורה' הן הברכות אותן אנו מברכים בכל בוקר לפני לימוד התורה שנלמד במהלך היום. אנו מכירים בטובה העצומה בכך שה' נתן לנו את תורתו הקדושה, חמדה גנוזה, המדריכה אותנו כיצד לחיות כרצון ה', ומתוך כך מודים לה' בשמחה.

שאל: (א) האם חייל שלמד תורה ונשאר ער בליל שבועות, צריך לברך את ברכות התורה בבוקר?
(ב) במוצב בצפון הארץ מתחלקות שמירות הלילה למשמרות של ארבע שעות, כך שישנם חיילים הישנים בתחילת הלילה וחוזרים לישון בסופו, וישנם הקמים למשמרת האחרונה ונשארים ערים עד הבוקר. הקצין התורן ער כל הלילה. מתי יברך כל אחד את ברכות התורה?

א. 'והגית בו יומם ולילה'

בספר יהושע נאמר:

יהושע פרק א פסוק ח:

לא ימוש ספר התורה הזה מפיה, והגית בו יומם ולילה, למען תשמר לעשות ככל הכתוב בו, כי אז תצליח את דרכך ואת תשקיל.

לחייב תלמוד תורה אין שעה קבועה, והוא שייך בכל זמן ובכל מצב.

רמב"ם תלמוד תורה פרק א הלכה ח:

כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אישה ובנים - חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: 'והגית בו יומם ולילה'.

❖ **לאור זאת, מדוע מברכים ברכות התורה בכל בוקר ולא פעם אחת על כל הלימוד שילמד בימי חייו, או לחילופין לפני כל לימוד ולימוד?**

ב. מדוע אין מברכים בתחילת כל לימוד?

טעם לכך שאין מברכים על כל לימוד ולימוד ביארו התוספות:

תוספות ברכות דף יא ע"ב ד"ה שכבר:

ואם תאמר, מאי שנא [ברכות התורה] מסוכה, שצריך לברך על כל סעודה וסעודה 'לישב בסוכה'? ויש לומר, דשאני תורה שאינו מייאש דעתו, דכל שעה אדם מחויב ללמוד, דכתיב 'והגית בו יומם ולילה', והוי כמו יושב כל היום בלא הפסק, אבל אכילה בסוכה יש שעה קבועה...

❖ **נסה לדייק מלשון התוספות כיצד ינהג מי שחשב שלא ימצא לו זמן נוסף ללימוד במהלך היום, האם יברך שנית כשהתפנה ללמוד?**

שולחן ערוך אורח חיים סימן מז סעיף י:

אם הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו, כיון שדעתו לחזור ללמוד, לא הוי הפסק.

משנה ברורה סימן מז ס"ק כב:

משמע דמי שאין דרכו ללמוד ונמלך ללמוד צריך לחזור ולברך, כן כתב המגן אברהם. והטורי זהב כתב להיפך דמדלא כתב השולחן ערוך אם דעתו לחזור, משמע דסבירא ליה דמסתמא אמרינן דהוי דעתיה אם יזדמן שיוכל ללמוד אפילו בשעה שאין רגיל ללמוד שילמוד, ויש להקל בספק ברכות.

ג. מדוע מברכים ברכת התורה בכל בוקר?

הראשונים דנו בשאלה מהו הגורם המחייב לברך ברכות התורה בבוקר:

תוספות ברכות דף יא ע"ב ד"ה שכבר:

והיה אומר רבינו תם, כשאדם עומד ממיטתו בלילה ללמוד, שאין צריך לברך ברכת התורה, מפני שברכת התורה של אתמול שחרית פוטרת עד שחרית אחרת. ולא נהירא.

❖ **באר מדוע לשיטת רבינו תם חובת ברכות התורה מתחדשת בכל בוקר?**

❖ **חוה דעתך, מדוע מיאנו התוספות בדברי ר"ת?**

לעומת דברי רבינו תם, כתבו ראשונים אחרים, שחייב ברכות התורה יכול להתחדש מסיבות נוספות.

רא"ש מסכת ברכות פרק א סימן יג:

ולכך מי שרגיל לישון ביום שינת קבע על מטתו - הוי הפסק, וצריך לחזור ולברך.

ששינת לילה הויא הפסק - מברך ברכת התורה אפילו קודם עלות השחר, וכמו שכתב גם כן להלן בסעיף י"ג. אבל כאן שלא ישן בלילה אינו יכול לברך אלא עד אחר עלות השחר, הא לאחר עלות השחר מיהא - שפיר מברך, שתוקף הברכה היא מיום ליום.

❖ **כיצד דחה הגר"ע יוסף את הבנת המג"א בדעת השו"ע?**

ה. הישן בתחילת הלילה ובסופו

הבאנו לעיל את דברי השו"ע, שמי שישן שינת קבע בלילה וקם באמצע הלילה צריך לברך. נחלקו האחרונים במקרה שחזר לישון בהמשך הלילה, אם יחזור ויברך בבוקר?

משנה ברורה סימן מז ס"ק כט:

ואף אם חזר וישן אחר כך שינת קבע קודם אור היום, או ביום - אין צריך לחזור ולברך, כי מסתמא דעתו של אדם לפטור בברכה זו עד שינת הלילה שאחריו.

יביע אומר חלק ח או"ח סימן ה:

ודבריו שגבו ממני... שמכיוון שהשינה הפסק, מה תועיל דעת האדם בזה? ... וצריך להורות שיחזור ויברך בבוקר.

❖ **חוה דעתך, כיצד ישיב המשנה ברורה לטענת הגר"ע יוסף?**

ו. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה ב'קיצור תורת המכנה':

א. הישן שינת קבע ביום - אין מברך לאחריה ברכות התורה.

ב. אין לברך ברכות התורה אחר שינת עראי בלילה, אך הניעור משינת קבע בלילה (כגון שישן על מיטתו למעלה מחצי שעה) ומתעתד ללמוד - מברך, מלבד למנהג התימנים שאף הישן שינת קבע בלילה - אינו מברך כל שהוא קודם חצות.

ג. הניעור בלילה משינת קבע, אף אם מתעתד לחזור לישון - צריך לברך עתה ברכות התורה קודם שילמד. ולעניין אם צריך לחזור ולברך בבוקר - מנהג רבים מהאשכנזים להימנע מלברך, ואפילו ישן שוב שינת קבע, ואילו רבים מהספרדים נוהגים לחזור ולברך.

ד. הניעור כל הלילה - למנהג רבים מהאשכנזים לא יברך ברכות התורה בבוקר (ורק אם יוכל - יצא בשמיעת הברכות מאחר, או שיתכוין להיפטר בברכת 'אהבת עולם'). מנהג הספרדים לברך, ואילו מנהג התימנים ומקצת מהאשכנזים להשתדל לצאת בשמיעת הברכה מאחר, וכשלא ניתן הדבר - מברכים בעצמם.

חידושי הרא"ה ברכות דף יא ע"ב:

אבל בלילה שהוא זמן שינה לכל - ודאי הפסקה בשישן, מה שאין כן ביום, דלאו זמן שינה לכל... ולא חשבו הפסקה לתלמוד תורה אלא כשהיא שוה לכל בזמן אחד כמו הלילה...

❖ **באר במה נחלקו הרא"ה ש והרא"ה?**

❖ **באיזה מקרה מודים הרא"ה ש והרא"ה שמברכים ברכות התורה, בשונה משיטת ר"ת?**

הכרעת השו"ע בדיון זה:

שלחן ערוך אורח חיים סימן מז סעיפים יא-יג:

שינת קבע ביום, על מיטתו - הוי הפסק, ויש אומרים דלא הוי הפסק, וכן נהגו.

אף אם למד בלילה - הלילה הולך אחר היום שעבר, ואינו צריך לחזור ולברך, **כל זמן שלא ישן.**

המשכים קודם אור היום ללמוד - מברך ברכת התורה, ואינו צריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת.

❖ **כמי פסק השו"ע?**

❖ **לכל אחד מהראשונים, האם הניעור כל הלילה**

צריך לברך ברכות התורה בבוקר?

❖ **האם לדעתך יתכן שבמצב זה תהיה הסכמה? מדוע?**

❖ **ענין בלשון השו"ע. האם ניתן ללמוד מדבריו מה דעתו בנידונו?**

ד. הניעור כל הלילה

האחרונים נחלקו מהי דעת השולחן ערוך לגבי ברכת התורה למי שניעור כל הלילה.

מגן אברהם סימן מז ס"ק יב:

משמע, דאם נעור כל הלילה אין צריך לברך בבקר. וצריך עיון, דבשלמא לסברת הטור (דעת הרא"ה ש שהבאנו) דסבירא ליה דבשינה תליא מילתא, אם לא ישן אין צריך לברך, אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום, א"כ דמה שמברך בבוקר היינו משום שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר... אף שלא ישן.

❖ **באר את קושיית המג"א על השו"ע.**

יביע אומר חלק ה או"ח סימן ו:

אין שום הכרח מדברי מרן השולחן ערוך לומר שאם ניעור כל הלילה אינו מברך בשחר, ומה שכתב מרן: 'כל זמן שלא ישן', היינו לומר שאם ישן על מיטתו בלילה, כיון

רחיצה ביום טוב

הקדמה:

כל מלאכה שנאסרה בשבת נאסרה ביום טוב, מלבד 'מלאכת אוכל נפש' (צרכי אכילה והנאת הגוף). הפוסקים דנו אם בכלל זאת, מותר גם לחמם מים לרחיצה ביום טוב, וכן האם מותר לרוחץ ביום טוב במים שחוממו מערב החג.

בדף זה נדון על עקרונות דין רחיצה ביום טוב. אולם, למעשה יש לדון על כל מערכת מים בפני עצמה, שכן לעיתים הרחיצה גוררת אחריה מלאכות נוספות האסורות מן התורה ומדרבנן. משום כך, על חייל המעוניין לרוחץ ביום טוב להיוועץ ברב היחידה.

שאלה: חייל שירד משמירה בצהרי יום טוב בו שורר עומס חום גבוה, האם רשאי להתקלח במים חמים?

א. מקור הדין

שמות פרק יב פסוקים טו, טז:

שְׁבַעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכְלוּ... וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יְהִי לָכֶם כָּל־מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם אִךְ אֲשֶׁר יֹאכַל לְכָל־נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם. פסוק זה מלמד, שמלאכה הנועשית לצורך אוכל נפש מותרת בראשון ושביעי של פסח, למדו מכאן חכמים שאף בכל שאר החגים שנאמר בהם "כל מלאכת עבודה לא תעשו", הותרה מלאכת אוכל נפש.

ב. חימום מים לרחיצה ביום טוב

רחיצה במים צוננים מותרת ביום טוב (כמו בשבת), נחלקו בית שמאי ובית הלל האם מותר לחמם מים לצורך רחיצה ביום טוב.

משנה ביצה פרק ב משנה ה:

בית שמאי אומרים לא יחם אדם חמין לרגליו (לרחיצת רגליו) אלא אם כן ראויין לשתיה, ובית הלל מתירין.

רש"י על המשנה דף כא עמוד ב:

לא יחם אדם חמין - לרוחץ רגליו, אוכל נפש התיר הכתוב, ולא להבעיר אור בשביל רחיצה.

חידושי הרשב"א על המשנה דף כא עמוד ב:

טעמא דבית שמאי... אלא אם כן ראויין לשתיה ושהוחם לשתיה ואם הותר רוחץ בהם רגליו.

❖ כיצד ביארו רש"י והרשב"א את דעת בית שמאי?

בראשונים הובאו כמה אפשרויות לבאר את דעת בית הלל שמתירים לחמם מים לרחיצת רגליו ביום טוב.

רמב"ם הלכות יום טוב פרק א הלכה טז:

רחיצה וסיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה, ועושין אותן ביום טוב, שנאמר 'אך אשר יאכל לכל נפש' - לכל שצריך הגוף, לפיכך מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו.

בית הבחירה (מאירי) ביצה דף כא עמוד ב:

ובית הלל מתירין אף בשאינן ראויין לשתיה, שמתוך שהותרה הבערה לצורך אכילה הותרה לצורך דבר אחר, ובלבד שיהא צורך השוה לכל נפש, ומאחר שצורך כל נפש לרוחץ אף צורך כל נפש להחם.

ישנה משנה נוספת שלכאורה סותרת את המשנה ביצה הנ"ל:

משנה שבת פרק ג משנה ד:

מעשה שעשו אנשי טבריא, והביאו סלון של צונן (צינור של מים צוננים) לתוך אמה של חמין, אמרו להן חכמים: אם בשבת (המים שעברו בצינור והתחממו בשבת), כחמין שהוחמו בשבת - אסורין ברחיצה ובשתיה. ביום טוב (המים שעברו והתחממו ביום טוב), כחמין שהוחמו ביום טוב - אסורים ברחיצה ומותרין בשתיה.

❖ מהי הסתירה בין המשנה במסכת שבת למשנה במסכת ביצה?

הגמרא בשבת מבארת שאיסור רחיצה הנאמר שם הוא בכל הגוף:

תלמוד בבלי שבת דף לט עמוד ב:

מעשה שעשו אנשי טבריא. מאי רחיצה (שעסקין בחמין טבריה)?... אמר רב איקא בר חנניא: להשתטף בהן כל גופו עסקין.

רש"י על הגמרא ד"ה והאי תנא:

ואי ביום טוב - כחמין שהוחמו ביום טוב ואסור ברחיצה, דאפילו בית הלל לא שרי להחם ביום טוב אלא לפניו ידיו ורגליו, אבל לשיטוף כל גופו - לא.

נחלקו הראשונים מהו טעם החילוק שרחיצת כל גופו אסורה במים שהוחמו ביום טוב ואילו רחיצת פניו ידיו ורגליו מותרת:

תוספות מסכת ביצה דף כא עמוד ב:

לא יחם אדם חמין א"כ ראויין לשתיה - ... ובית הלל מתירין, ודוקא לרגליו אבל לכל גופו מודה דאסור, **דדבר השוה לכל נפש בעינן** (הבערה שהותרה אף לדבר שאינו צורך אוכל נפש, הוא דווקא בדבר השווה לכל נפש), וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעונגין, אבל ידיו ורגליו שוה לכל נפש.

רא"ש שבת פרק ג סימן ז:

(שבת מ,א) אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא, בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מערב שבת, התחילו הבלבין לחמם חמין בשבת [ואמרו מערב שבת הוחמו], **אסרו להן החמין** והתירו להן את הזיעה, ועדיין היו רוחצין בחמין ואומרים מזיעין אנחנו, אסרו להם את הזיעה והתירו להם חמי טבריא... **ואלו הגזירות היו אף ביום טוב**, דהא ברייתא ביום טוב איירי. דקתני מעשה במרחץ של בני ברק שפקקו נקביו מערב יום טוב, ועלה קמסיק (ועל ברייתא זאת מסיימת הגמרא) משרבו עוברי עבירה, ומייתי מהא דרבי יהושע בן לוי (ומביאה הגמרא את דברי רבי יהושע בן לוי לבאר מהו משרבו עוברי עבירה) בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מערב שבת, אלמא דעל (כל) שבת ויום טוב גזרו כאחד.

אמנם, הריטב"א התיר רחיצת כל הגוף אבר אבר:

חידושי הריטב"א שבת דף מ עמוד א:

תניא כוותיה דשמואל, חמין שהוחמו מערב שבת למחר רוחץ בהם פניו ידיו ורגליו, אבל לא כל גופו אבר ואבר, ואין צריך לומר חמין שהוחמו ביום טוב... ומדלא קתני ואין צריך לומר חמין שהוחמו מערב יום טוב, שמעינן **דבחמין שהוחמו מערב יום טוב מותר לרוחץ כל גופו אבר ואבר לכל הפחות**.

❖ **מה הן דעות הראשונים בדין רחיצה ביום טוב במים שהוחמו בערב יום טוב? מהיכן למד כל אחד מהראשונים את שיטתו?**

פסיקת השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקיא סעיף ב: אבל במים שהוחמו מערב יום טוב, מותר לרוחץ כל גופו אפילו כאחד, מיהו דוקא חוץ למרחץ, אבל במרחץ אסור. **הגה:** ויש אוסרים בכל ענין, וכן נוהגין.

המשנה ברורה מעיר על דברי הרמ"א:

משנה ברורה על הרמ"א ס"ק יח:

ויש אוסרים בכל ענין - ... ודוקא כל גופו כאחד, אבל אבר אבר לכולי עלמא מותר לרוחץ... ועיין באליה רבה שכתב, דרוב הפוסקים סבירא להו כדעה ראשונה, אלא שנוהגין לאסור, ואין לשנות המנהג:

❖ **כמי פסק השולחן ערוך וכמי פסק הרמ"א?**

ד. רחיצה למצטער ביום טוב

שו"ת דברי יציב ליקוטים והשמטות סימן לד:

הנה בלשון הרמ"א שם ויש אוסרים בכל ענין וכן נוהגין, וכתב באליה רבה סק"א שדקדק (הרמ"א) לכתוב נוהגין אבל מדינא נראה לי עיקר כפסק הבית יוסף דאפילו כל גופו בבת אחת מותר... ואם כן, במקום צער בודאי שיש לסמוך על רוב רובן של הפוסקים דסבירא ליה דרחיצה מותר ביום טוב (במים שהוחמו מערב יום טוב), והיינו משום דלא הוי שבות כלל ורק

המשך הרמב"ם הנ"ל:

מחמין חמין ביום טוב ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו, אבל כל גופו **אסור משום גזירת מרחץ**.

בפירוש זיו משנה על הרמב"ם מבאר, מה היא 'גזרת מרחץ' שכתב הרמב"ם:

זיו משנה על הרמב"ם:

ואיזה גזירת מרחץ איתא ביום טוב כיון דאמר דהרחיצה היא שוה לכל נפש ומותרת ביום טוב, אבל הכוונה הוא משום גזירת מרחץ דשבת... דהגזירה היא אטו שבת... גזרו על הרחיצה שמא יבא להחם גם בשבת.

❖ **מהי 'גזרת מרחץ' שעליה דיבר הרמב"ם?**

❖ **חימום מים לרחיצת כל הגוף ביום טוב – אסור מן**

התורה או מדרבנן (לתוספות ולרמב"ם)?

❖ **יש מהפוסקים הסוברים שכיום שרחיצה היא דבר**

שגרתי, היא נחשבת ל'דבר השווה לכל נפש'. לפי מי

מהראשונים יותר במציאות זו לרוחץ ביום טוב ולפי מי

יש לאסור?

שו"ת דבר חברון אורח חיים סימן תקלח:

אין להתיר לחמם מים ביום טוב בימינו על אף שזה שווה לכל נפש, לחשוש לדעת הרמב"ם שתמיד אסור, לבד מימים חמים – יש להקל, כשיטת התוספות, ולהתיר.

ג. רחיצה במים שהוחמו בערב יום טוב

נחלקו הראשונים בדין רחיצה ביום טוב במים שהוחמו בערב יום טוב.

לדעת הרי"ף ורוב הראשונים, במקרה כזה מותר לרוחץ את כל הגוף:

רי"ף על המשנה ביצה הנ"ל דף יא עמוד א:

ולענין רחיצה ביום טוב בחמין שהוחמו מערב יום טוב, חזינו לגאון דקא כתב הכי, דההיא דאמרינן (בשבת לט, ע"ב) לא ירחץ אדם כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מערב שבת, דוקא בשבת, אבל **ביום טוב שרי לרוחץ כל גופו בחמין שהוחמו מערב יום טוב**, דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות, ולא משום רשות, ולא משום מצוה היא, אלא גזירה היא (שלא ירחץ בשבת בחמין שהוחמו מערב שבת) וכי גזרי בשבת אבל ביום טוב לא.

הר"ן מעיר על דברי הרי"ף:

ומיהו דווקא חוץ למרחץ אבל במרחץ אסור (משום 'גזירת הבלבין' שגזרו חז"ל, שהיו מחממים מים בשבת ואומרים שחממו מערב שבת).

לעומת זאת, הרא"ש אסר את רחיצת כל הגוף, גם בחמין שהוחמו מערב יום טוב:

ו. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

א. מותר לחמם מים ביום טוב לצורך רחיצת פנים, ידיו ורגליו, אך לא לרחיצת כל גופו.

ב. ביום טוב, מותר למנהג הספרדים לרחוץ כל גופו בבת אחת, במים שחוממו מערב יום טוב, ולמנהג האשכנזים מותר לרחוץ את כל גופו שלא בבת אחת אלא אבר אבר, וכן ניתן לרחוץ את כל גופו במים פושרים (מים שאין רגילים ליהנות מחומם בעת הרחיצה) כשאין דוד חשמלי דולק המחמם בחג עצמו.

ג. במקום צער, כגון ששב ביום טוב מפעילות מפרכת וממושכת, והלכלוך והזיעה מעיקים עליו ביותר, ומונעים ממנו לתפקד כראוי, ולא רק גורמים לו לתחושת אי-נעימות קלה, רשאי לרחוץ אף את כל הגוף במים שהתחממו ביו"ט (בהיתר).

ד. מים שהתחממו ביום טוב עצמו בדוד שמש, דינם כמים שהוחמו מערב יום טוב.

ה. למרות האמור לעיל, למעשה יש להימנע מלהשתמש ביום טוב במים חמים ממערכות חשמליות שונות, מחשש לתקלות שונות (שמא ישתמשו בהם בשבת או שמא ישתמשו במערכות שאין היתר להשתמש בהם ביום טוב), ובמקום צורך גדול יש להתייעץ עם רב היחידה.

גזירה משום שהבלבול היו מחמין אותן בשבת וכו'... וע"כ לא גזרו רק בשבת ולא ביום טוב, ולכן גם לענין מצטער יש לומר דקיל משאר שבותים שלא התירו אלא בחולה ממש לשיטת הסוברים כן בסי' שכ"ח סעיף י"ד (קל יותר משאר שבותים ועל כן נתיר אף למי שאינו חולה).

ה. רחיצה ביום טוב במים שהוחמו מדוד שמש

חזון עובדיה יום טוב מהלכות יום טוב הלכה יב:

ומים שהוחמו בדוד שמש, מותר להתרחץ בהם כל גופו ביום טוב (כדין מים שהוחמו מערב יום טוב).

❖ חשוב, מהו הנימוק לפסק הגר"ע יוסף? האם דבריו מוכרחים?

המתנה בין בשר לחלב

הקדמה:

התורה אסרה באכילה, בהנאה ובבישול בשר וחלב שנתבשלו יחדיו. חכמים הוסיפו ואסרו אף כשאינו בדרך בישול. בטעם האיסור, יש שכתבו שהיה חוק לעבודה זרה, שבשלו בשר בחלב בחגים שלהם, ורצתה התורה להרחיקנו מחוקות הגויים. אולם כתב ה'כלי יקר' (שמות כג, יט): "בטעם מצווה זו, יצאו רוב המפרשים ללקוט ולא מצאו בה טעם מספיק, עד שיש אומרים שמצוה זו מן החוקות שאין להם טעם נודע לנו".

שאלה: חייל אכל ארוחה בשרית בשעה 12:00, ובסוף 18:00 הוא עולה לשמירה. האם רשאי ב 17:45 (לאחר חמש וחצי שעות) לאכול ארוחה חלבית לפני שיעלה לשמירה?

א. מקור הדין

התורה כתבה שלוש פעמים, איסור בישול בשר בחלב: שמות פרק כג פסוק יט, פרק לד פסוק כו, דברים פרק יד פסוק כא: לא־תִבְשֹׁל גְדִי בַחֲלֵב אִמּוֹ.

הגמרא מבארת מדוע חזרה התורה על איסור זה שלוש פעמים:

תלמוד בבלי חולין דף קטו עמוד ב:

דבי רבי ישמעאל תנא: לא תבשל גדי בחלב אמו ג' פעמים, אחד - לאיסור **אכילה**, ואחד - לאיסור **הנאה**, ואחד - לאיסור **בישול**.

הגמרא מביאה, שמלבד שהתורה אסרה לאכול בשר וחלב שבשלו יחד, אסרו חכמים, אף לאכול חלב לאחר בשר בלא המתנה:

תלמוד בבלי חולין דף קה עמוד א:

בעא מיניה רב אסי מרבי יוחנן: כמה ישהה בין בשר לגבינה? אמר ליה (רבי יוחנן): ולא כלום. (מקשה הגמרא) איני (האמנמ?), והא אמר רב חסדא: **אכל בשר - אסור לאכול גבינה**, גבינה - מותר לאכול בשר? אלא (כך שאל רב אסי את רבי יוחנן), כמה ישהה בין גבינה לבשר? א"ל: ולא כלום.

ב. טעם ההמתנה בין בשר לחלב

הראשונים כתבו שני טעמים לדין זה:

רש"י חולין דף קה עמוד א:

אסור לאכול גבינה - משום דבשר מוציא שומן והוא נדבק בפה ומאריך בטעמו.

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה כח:

מי שאכל בשר בתחלה, בין בשר בהמה בין בשר עוף, לא יאכל אחריו חלב... מפני **הבשר של בין השיניים** שאינו סר בקינוח.

- ❖ מהם שני הטעמים להמתנה בין בשר לחלב?
- ❖ חשוב, מה הקולא והחומרא, שעולה מכל אחד מהטעמים?

ג. שיעור ההמתנה בין בשר לחלב

תלמוד בבלי חולין דף קה עמוד א:

אמר ר' עוקבא: אנא, להא מלתא, חלא בר חמרא לגבי אבא (אני, בדבר זה - של המתנה בין בשר לחלב - כחומץ בן יין כלפי אבא), דאילו אבא כי הוה אכיל בשרא האידנא לא הוה אכל גבינה עד למחר עד השתא, ואילו אנא - בהא סעודתא הוא דלא אכילנא, לסעודתא אחריתא - אכילנא.

מר עוקבא אומר, שבאותה סעודה לא היה אוכל חלב לאחר בשר אך בסעודה אחרת אכל. נחלקו הראשונים בביאור דברי מר עוקבא, מהי השהייה הנדרשת:

רא"ש מסכת חולין פרק ח סימן ה:

אמר מר עוקבא... בסעודתא אחריתא אכילנא, פירוש, בזמנה שרגיל אדם לסעוד דהיינו **זמן סעודת הבקר עד זמן סעודת הערב**. ופחות משיעור זה אין לאכול גבינה אחר בשר, דלא אשכחן מאן דשרי אף בהאי שיעורא אלא מר עוקבא, וקא קרי נפשיה חלא בר חמרא.

הרמב"ם כותב, כמה זמן הוא מסעודת הבוקר עד סעודת הערב:

רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פרק ט הלכה כח:

עד שיהיה ביניהן כדי שיעור סעודה אחרת, והוא כמו **שש שעות**. (הרמב"ם הגיע לחשבון שש שעות כך: הגמרא כותבת, שזמן סעודה ראשונה של תלמיד חכם, בשעה שישית ביום, בשעות זמניות - קצת לפני חצות היום, ובזמנם שלא היה להם דרכים נוחות להאיר בלילה, את סעודת הערב היו אוכלים לפני שיחשיך, נמצא שאכל מר עוקבא סעודה זו לאחר שש שעות).

התוספות חולקים על הרמב"ם והרא"ש בביאור דברי מר עוקבא:

תוספות מסכת חולין דף קה עמוד א:

לסעודתא אחריתא אכילנא - לאו בסעודתא שרגילין לעשות אחת שחרית ואחת ערבית, אלא **אפילו לאלתר אם סילק השולחן ובירך** מותר דלא פלוג רבנן.

למעשה, אף האחרונים האשכנזים כתבו שיש להמתין שש שעות:

ערוך השולחן יורה דעה סימן פט סעיף ז:

וזהו שכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' וזה לשונו... ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה וכן נכון לעשות עכ"ל. **וכן המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל** להמתין שש שעות, **וחלילה לשבות**, ובזה נאמר פורץ גדר וגו'.

אף מי שהמתין שש שעות, אם לא סיים את סעודתו ובירך ברכה אחרונה (כגון שבתחילת סעודתו אכל בשר, ואח"כ האריך בסעודתו במאכלים אחרים וכדומה, משך שש שעות) אינו רשאי לאכול חלב:

ש"ך יורה דעה סימן פט ס"ק ה:

וכתב מהרש"ל שם, דלכולי עלמא אם לא סילק ובירך אפילו כל היום כולו, אסור. דהא בעינן סעודה אחרת - והרבה בני אדם מקילין בזה וטעות הוא בידם.

❖ **חוה דעתך, אדם שלא לעס בשר, אלא טעם מתבשיל של בשר בפיו ופלטו מיד, האם יצטרך להמתין שש שעות קודם לאכילת חלב?**

ה. ממתי מונים את השש שעות

דגול מרובה על דברי הש"ך יורה דעה סימן פט ס"ק ג:

דשש שעות היינו, מסוף אכילת הבשר עד תחילת סעודת הגבינה.

ו. שש שעות שלמות או רוב שעה שיטית

בשו"ת יביע אומר היקל בזמן ההמתנה:

שו"ת יביע אומר חלק א - יורה דעה סימן ד:

ולולא דמסתפינא, הוה אמינא שאם חסר משש שעות פחות מחצי שעה מותר אף לגדולים, שהרי כתב הרמב"ם כמו שש שעות... ומיהו למעשה יש להחמיר בזה. וכמו שכתב רבינו ירוחם דבעינן שישה לכל הפחות שש שעות. ומיהו המיקל בזה בשעת הדחק יש לו על מה שיסמוך.

אר, ישנם פוסקים שהחמירו:

שו"ת מאמר מרדכי כרך ב יורה דעה סימן ג:

ועיין לחמודי דניאל (הלכות תערובות ח"ב סי' ט"ו) שאין להקל, אלא יש להמתין שש שעות שלמות דווקא. ועיין לבית יוסף (או"ח סי' קע"ג) שמדבריו משמע שגם בדעת הרמב"ם שמסעודה לסעודה הכוונה מסעודה של בקר עד גמר סעודת הערב היינו שש שעות, ולא כמו שרצו לדקדק בדברי הרמב"ם שכתב "כמו שש שעות" ולהקל פחות משש שעות - זה אינו... לפיכך, יש להמתין ו' שעות בין בקיץ ובין בחורף ובפרט לבני תורה.

- ❖ מהו שיעור ההמתנה בין אכילת בשר לחלב, לפי הרמב"ם והרא"ש? ומהו השיעור לפי התוספות?
- ❖ כיצד ביאר כל אחד מהשיטות את דברי מר עוקבא, 'לסעודתא אחריתא אכילנא'?
- ❖ כיצד כל שיטה תבאר את דברי רב חסדא שהבאנו לעייל בחלק א, 'אכל בשר - אסור לאכול גבינה'?

ד. פסיקת השולחן ערוך והרמ"א

א. פסיקת השולחן ערוך:

שולחן ערוך יורה דעה סימן פט סעיף א:

אכל בשר, אפילו של חיה ועוף, לא יאכל גבינה אחריו עד שישהה שש שעות.

ואפילו אם שהה כשיעור, אם יש בשר בין השינים, צריך להסירו. והלועס לתינוק, צריך להמתין.

הפרי מגדים, בחיבורו 'משבצות זהב' מבאר את סוף השולחן ערוך:

פרי מגדים יורה דעה משבצות זהב סימן פט ס"ק א:

הנה דעת רש"י דמושך זמן שש שעות... והר"מ (הרמב"ם) כתב מפני בשר שבין השיניים.

ויש לכל אחד מהפירושים קולא וחומרא, לרש"י: קולא, בלועס לתינוק כיון שלא אכל אין מושך טעם. חומרא, דבשר שבין השיניים אף לאחר שש שעות צריך לחצוץ... ולהר"מ: קולא, לאחר ו' אף שיש בשר בין שיניו, אין צריך לנקר דלאחר כך חשיב כמעוכל, ומשום הכי סגי בו' שעות. וחומרא, דלועס צריך להמתין... **ואנו מחמירים כחומר ב' הפירושים.**

ב. פסיקת הרמ"א:

המשך השולחן ערוך הנ"ל:

הג"ה: ...**והמנהג הפשוט במדינות אלו, להמתין אחר אכילת הבשר שעה אחת**, ואוכלין אחר כך גבינה. מיהו צריכים לברך גם כן ברכת המזון אחר הבשר, דאז הוי כסעודה אחרת, דמותר לאכול לדברי המקילין. אבל בלא ברכת המזון, לא מהני המתנת שעה...

ויש מדקדקים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר לגבינה, וכן נכון לעשות.

עד כה ראינו שישנם שתי שיטות בזמן ההמתנה: שש שעות, וסילוק השולחן וברכת המזון. הרמ"א מביא שיטה נוספת והיא המתנת שעה. מקור דברי הרמ"א בהגהות שערי דורא:

הגהות שערי דורא איסור והיתר סימן עו ס"ק ה:

עד סעודה אחרת. רבים נוהגים להקל ועושין להם פשרה מדעתם, להמתין שעה אחת אחר סעודת בשר וסלקו וברכו ואז אוכלין גבינה. ואע"פ דלא אשכחנא טעמא ורמז לשיעור זה, מכל מקום מי ימחה בידם הואיל ותוספות... מתירין (לאחר סילוק השולחן וברכת המזון). אכן הצנועים מושכין ידיהם עד מסעודת שחרית לסעודת ערבית.

'והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

ב. אם נשאר בשר בין שיניו, אפילו לאחר שש שעות צריך להסירו משם ולהדיח את פיו קודם שיאכל מוצרי חלב.

יש לציין, בהוראת רבצ"ר 05-02-05 הנחיה 6, כתוב: על מפקדת היחידה, לקבוע את זמני הארוחות באופן שיאפשר מרווח בין שש שעות לפחות בין סיום הגשת המזון בארוחה הבשרית לארוחה חלבית. חייל המבקש לשמור על מרווח זמנים של שש שעות, יהיה זכאי לסעוד בארוחת צהריים במחזור הראשון ולסעוד בארוחת ערב במחזור השני.

❖ **האם צריך להמתין שש שעות שלימות, מה השיטות בזה?**

❖ **מהו שורש המחלוקת בין היביע אומר למאמר מרדכי?**

ז. הלכה למעשה

א. האוכל בשר או תבשיל של בשר, לא יאכל מוצרי חלב אחריו עד שישהה שש שעות מסוף אכילת הבשר עד תחילת אכילת החלב (ויברך ברכה אחרונה). בשעת הדחק מותר לאכול מוצרי חלב לאחר שהייה של חמש וחצי שעות.

שניים מקרא ואחד תרגום - מותאם גם ללימוד משפחתי

הקדמה:

בנוסף לקריאה בתורה שבבית הכנסת, תיקנו חכמים לכל יחיד ויחיד לקרוא בכל שבוע את הפרשה שניים מקרא ואחד תרגום, (כלומר, לקרוא כל פסוק פעמיים וגם את תרגום אונקלוס שעליו).
אחד מטעמי תקנה זו הוא לרכוש בקיאות בפסוקי התורה. על ידי קריאה זו, כל אדם זוכה לחבר את הלימוד הפרטי שלו ללימוד התורה של הציבור.

שאלה: חייל שלא הספיק לקרוא את הפרשה שניים מקרא ואחד תרגום לפני השבת ובמהלכה, בשל העשייה הצבאית האינטנסיבית, עד מתי יוכל להשלים את הקריאה?

א. מקור הדין

תלמוד בבלי ברכות דף ח עמוד א, עמוד ב:

אמר רב הונא בר יהודה אמר רבי אמי: לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום... וכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו.

הנהגה זו נפסקה בשולחן ערוך כחובה גמורה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן רפה סעיף א:

אף על פי שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בציבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו השבוע שניים מקרא ואחד תרגום.

פסקי תשובות אורח חיים סימן רפה אות א:

הגם שפירשו חכמינו ז"ל מתן שכרה, מה שלא מצינו כל כך בשאר מצוות, אין משמעות הדברים שמצוה זו הידור הוא וענין סגולי בעלמא, אלא חובה גמורה היא על כל אחד ואחד.

ב. ממתי ניתן להתחיל לקרוא

המשך הגמרא ברכות לעיל:

רב ביבי בר אביו... סבר לאקדמיניהו (להקדים את קריאת הפרשיות קודם שיקראו בהן הציבור, ולסיים את כל הפרשיות תוך שבת אחת או שתיים), אמר ליה ההוא סבא, תנינא (שנינו בברייתא): **ובלבד שלא יקדים** ושלא יאחר. כדאמר להו רבי יהושע בן לוי לבניהו (לבניו): אשלימו פרשיותיכו **עם הצבור** שנים מקרא ואחד תרגום.

נמצא אם כן שלא ניתן להקדים את הקריאה לפני הציבור. לשאלה ממתי נחשבת קריאתו 'עם הציבור', התייחסו התוספות:

תוספות ברכות דף ח עמוד ב ד"ה ישלים:

נראה דכל השבוע, מכיון דמתחילין לקרות הפרשה דהיינו **ממנחת שבת** ואילך עד שבת הבאה נקראת 'עם הצבור'.

שולחן ערוך סימן רפה סעיף ג:

מיום ראשון ואילך חשוב עם הצבור.

משנה ברורה על השולחן ערוך הנ"ל:

ז. מיום ראשון ואילך - כיון שמתחילין במנחתא דשבתא לקרות פרשת שבוע הבא נחשב שוב הקורא כקורא עם הציבור, ואם כן מה שכתב המחבר מיום ראשון ואילך לאו דוקא הוא.

אף שכך הוא עיקר הדין, נחלקו האחרונים מהו הזמן המועדף לקריאת שניים מקרא ואחד תרגום:

משנה ברורה על השולחן ערוך הנ"ל ס"ק ח:

כמה אחרונים כתבו דמן המובחר הוא לקרותה (כולה) בערב שבת... ובספר מטה יהודה כתב דאם הוא קורא מתחלת השבוע והלאה הוא גם כן בכלל מצוה מן המובחר... וכן בספר מעשה רב כתב בהנהגת הגר"א שהיה נוהג תיכף אחר התפלה בכל יום לקרוא מקצת מהסדרה שנים מקרא ואחד תרגום ומסיים בערב שבת.

ג. עד מתי ניתן לקרוא

בעניין מועד השלמת קריאת שניים מקרא ואחד תרגום לכתחילה, כתבו התוספות:

המשך דברי התוספות הנ"ל:

וזמן השלמה, יש במדרש: ג' דברים צוה רבינו הקדוש לבניו בשעה שנפטר (ואחד מהם): שלא תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה. משמע דקודם אכילה צריך להשלימה. ומיהו אם השלימה לאחר אכילה שפיר דמי. **מכל מקום מצוה מן המובחר קודם אכילה.**

בדיעבד, כשלא השלים הקריאה קודם סעודת הבוקר בשבת, נחלקו הראשונים עד מתי יוכל להשלים:

בית יוסף אורח חיים סימן רפה:

כיון שמתחילין אחרת (את הפרשה הבאה **בתפילת המנחה**), עבר זמנה של זאת. כן כתב הכל בו בשם הרבינו פרץ.

הגהות מיימוניות הלכות תפילה פרק יג הלכה כה:

וזמן השלמה קודם אכילה כדאיתא במדרש... אבל בדיעבד אם לא השלים קודם אכילה בשבת יכול להשלים **עד ד' בשבת**. כן מצאתי בשם מורי רבינו זצ"ל.

בהמשך דברי ההגהות מיימוניות מובאת דעה נוספת:

המשך הגהות מיימוניות הנ"ל:

וכתב רבינו שמחה, אף על פי שעיקר מצוה כל פרשה בכל שבת עם הציבור, אם לא עשה כן, ישלים כולם **בשמיני עצרת** שבו גומרים הציבור.

השולחן ערוך התייחס לכל הדעות הנזכרות, ופסק כך:

שולחן ערוך סימן רפה סעיף ד:

מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת, ואם לא השלים קודם אכילה ישלים אחר אכילה עד המנחה. ויש אומרים עד רביעי בשבת. ויש אומרים עד שמיני עצרת.

❖ האם תוכל לבאר את הטעם של כל אחת מן השיטות?

כאשר השולחן ערוך מביא דעה אחת בסתם ודעה אחרת בשם 'יש אומרים', בדרך כלל הוא פוסק כדעה הראשונה. על פי זה כתב כף החיים:

כף החיים סימן רפה ס"ק כו:

כיון שמתחילין (פרשה) אחרת (בתפילת מנחה), עבר זמנה של זאת... וכן דעת השולחן ערוך שסתם כן כסברא ראשונה.

אף על פי כן, ניתן לראות שהפוסקים התייחסו לשתי הדעות הנוספות, ובפרט באופן שלא הספיק לקרוא קודם לכן. ואף כף החיים התייחס למקרה דומה:

כף החיים סימן רפה ס"ק ט:

חולה וחש בעיניו, פטורים ואין צריכים לשמוע מאחר. (רדב"ז, מחזיק ברכה). ומכל מקום נראה דיש להשלימה אחר שיתרפא, כדי שלא תהא תורתו של שניים מקרא ואחד תרגום חסירה בשנה ההיא.

❖ חווה דעתך, מדוע כה חשוב שקריאת שניים מקרא ואחד תרגום תהיה דווקא 'עם הציבור'?

ד. אופן הקריאה

משנה ברורה סימן רפה ס"ק ב:

ובענין הקריאה, יש דעות בזה בין אחרונים: יש אומרים שיקרא כל פסוק ב' פעמים ותרגום עליו. ויש אומרים שיקרא כל פרשה ב' פעמים ואח"כ התרגום. היינו שיקרא כל פרשה פתוחה או סתומה ב' פעמים ואח"כ התרגום... או אחר מקום שנראה יותר הפסק ענין.

באחרונים מובאים אופנים נוספים לקריאת שניים מקרא ואחד תרגום. אולם למעשה, כתב ערוך השולחן, שיוצאים ידי חובה בכל דרך שהיא:

ערוך השולחן אורח חיים סימן רפה סעיף ז:

ולכן נראה לעניות דעתי דאין קפידא, ויכול לעשות כמו שירצה, דלכולם יש פנים בהלכה. ואפשר שגם יכול לעשות פעמים כך ופעמים כך. ואי סלקא דעתך (ואם תעלה על דעתך) שיש קפידא לעשות דווקא כך או כך, לא הוה שתקי (היו שותקים) רבותינו הראשונים מלפרשה.

ה. קריאת שניים מקרא ואחד תרגום בזמן קריאת התורה

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף לט עמוד א:

אמר רבא בר רב הונא: כיון שנפתח ספר תורה, אסור לספר אפילו בדבר הלכה.

אולם נחלקו הראשונים בענין קריאת שניים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה:

אור זרוע חלק א סימן יא:

וראיתי את מורי הרב רבינו יהודה החסיד זצ"ל ואת מורי הרב רבינו אברהם זצ"ל בן הרב ר' משה זצ"ל, שהיו קורין שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת שליח צבור את ספר תורה. ואומר אני כי זה מותר לכולי עלמא, הואיל דבאותו ענין (שקורא השליח ציבור) קא עסיק (הוא עוסק).

❖ מהי נקודת ההבדל שבין קריאת שניים מקרא ואחד תרגום לשאר לימוד תורה?

בהגהות מיימוניות הביא את דברי האור זרוע הנ"ל, אך לאחר מכן מביא את שיטת רבו שחולק ואוסר:

הגהות מיימוניות הלכות תפילה פרק יב אות ז:

אמנם אני ראיתי את מורי רבינו (המהר"ם מרוטנבורג), שלעולם כשחזר את הפרשה בעת ההיא שתק בזמן ששליח ציבור קורא, ואזניו אל ספר התורה, עד בין גברא לגברא (עד בין עולה לעולה). וכן מצאתי שכתבו תלמידיו מפיו שאסור לחזור את הפרשה או ללמוד שום דבר בשעה שקוראים הפרשה.

הכרעת השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן קמו סעיף ב:

ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה - שרי (מותר)... והנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשומעם מפי הקורא.

להיתר זה ישנם כמה סייגים, כמבואר בילקוט יוסף:

ילקוט יוסף סימן רפה סעיף ח:

וכל זה כשקורא הפרשה **בלחש ויש עשרה בלעדי** המקשיבים לשליח צבור, או שקודם קריאת התורה **היסב פניו לצד** והתחיל לקרוא.

ו. הלכה למעשה

א. יש לקרוא את הפרשה שניים מקרא ואחד תרגום, מלבד קריאת התורה שבבית הכנסת.

ב. ניתן להתחיל לקרוא את הפרשה הבאה שניים מקרא ואחד תרגום כבר מיום ראשון (ואף מתפילת מנחה של שבת שלפניו).

ג. מצוה מן המובחר שישלים הקריאה קודם שיאכל סעודת שחרית של שבת (בה קוראים את הפרשה), אך לא יאחר את הסעודה לאחר חצות היום לשם כך. אם לא השלים את הקריאה קודם הסעודה, ישלים עד לתפילת המנחה.

ד. בדיעבד, יסיים את הקריאה עד יום שלישי, ועל כל פנים עד שמיני עצרת.

ה. חייל שזמנו דחוק, רשאי לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום בזמן קריאת התורה, כדלהלן:

במידת האפשר, יקרא פעם אחת במקביל לקריאת הקורא, וישלים קריאה נוספת ותרגום בין העליות (או לאחר הקריאה). במקום דוחק, רשאי לקרוא שניים מקרא ואחד תרגום בלחש בפני עצמו (אף שבשל כך אינו מאזין לקריאת בעל הקורא), בתנאי שיש מבלעדיו עשרה המקשיבים לקריאת הקורא.

ו. באופן הקריאה ישנם מנהגים שונים, והמרכזיים שבהם: לקרוא כל פסוק פעמיים מקרא ואחד תרגום, או לקרוא כל פרשייה פתוחה או סתומה פעמיים ואחר כך את תרגומה. עם זאת, כמעט בכל דרך שקרא את הפרשה שניים מקרא ואחד תרגום – יצא ידי חובתו.

"כל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכים לו ימיו ושנותיו".

בניגוד לדעת השולחן ערוך, כמה אחרונים החמירו יותר, והובאו דבריהם במשנה ברורה:

משנה ברורה סימן רפה ס"ק יד:

במגן אברהם (בסימן קמ"ו) הביא בשם השל"ה שמחמיר בזה, אלא **הכל צריכין לשמוע הקריאה מפי השליח ציבור**. וכן הוא דעת הגר"א שהובא בספר מעשה רב, דצריך לשמוע כל תיבה ותיבה ולראות בחומש, ולא יסייע להקורא כלל.

למרות זאת, גם למחמירים יש אופנים שבהם ניתן להקל יותר, וכמובא בהמשך דברי המשנה ברורה:

המשך משנה ברורה הנ"ל:

ומשמע... דרך **בין גברא לגברא** מותר. ומכל מקום נראה **דלקרוא בלחש מלה במלה עם השליח ציבור** אין להחמיר בזה, כיון שמכוין אז גם לשמוע כל תיבה מפי השליח ציבור.

וכן הורה הגר"ע יוסף למי ששעתו דחוקה:

שו"ת יחורה דעת חלק ב סימן לז:

ומכל מקום יותר נכון להורות למי ששעתו דחוקה ומצומצמת ואין לו פנאי לקרוא לעצמו שניים מקרא ואחד תרגום, שיקרא בלחש את כל הפרשה עם השליח ציבור הקורא בתורה, פסוק בפסוק, ושוב יחזור ויקראנה פעם שנית בביתו, ואחר כך יקרא פעם אחת את כל התרגום.

ו'הגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית – ענף ההלכה – בית המדרש להלכה צבאית

מערכת:

סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן הלכה,
רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,
סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש,
אע"צ הרב חנניה שפרן

כתיבה ועריכה:

סמל (במיל') ר' יצחק ענתבי, רב"ט (במיל') ר' שילה בן אבן, טור' ר' יהודה בן חיים

נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

הקו הפתוח: 052-9414414

להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי ו'הגית בו' (קבוצה שקטה),

סרקו את הקוד הבא:

